

O PRIREĐIVAČKIM NAČELIMA U OVOM IZDANJU

Iz *Pjesmarice Nikole Šafrana u Građi za povijest književnosti hrvatske* 1899. Milivoj Šrepel objavio je sljedeće pjesme: 11, 16, 23, 24, 25, 35, 44, 47a, 48a, 55, 68, 69, 71, 72, 74, 76, 78, 79a, 84, 85, 87, 90, 91, 92, 97, 106, 114, 133, 141, 155, 167, 170, 180 i 181.¹ On ih je transkribirao, no osim pjesme br. 35 sve ih je tiskao *in continuo*. Nakon toga poneka je pjesma sporadično objavljena u studijama i antologijama, često bez navođenja izvora, pa se katkada tek pomnom usporedbom tiskane pjesme i rukopisnoga predloška može zaključiti da je preuzeta iz Šafranove zbirke. Ozbiljnije priređene pjesme izdala je tek Olga Šojat u pojedinim člancima.

Pri priređivanju *Pjesmarice Nikole Šafrana* za ovo izdanje trebalo je riješiti niz uobičajenih tekstoloških pitanja koja se postavljaju pred priređivača starih tekstova autorske književnosti, no jednako tako i neka na koja nailazi priređivač usmenih zapisa. Pritom je bilo teško postaviti jedinstveni kriterij na svim razinama teksta. *Pjesmarica* je, s jedne strane, artefakt za sebe pa bi, bavimo li se samo njome, trebalo poštivati njezine uzuse. S druge strane, ona je i dio jedne veće tradicije koja se ostvaruje na presjeku pisane i usmene književnosti, pa i ne samo književnosti, jer su mnoge od pjesama bile namijenjene pjevanju. Probleme koji su se otvorili pri priređivanju tekstova nastojale smo riješiti dosljedno, no zbog nedostatka razrađenije tekstualnokritičke prakse pri objavljivanju takvoga tipa tekstova (pučkih, koji se pojavljuju u varijantama), kao i želje da knjiga bude prihvatljiva široj publici koju kajkavska lirika može zainteresirati bilo po načelu zavičajne pripadnosti bilo kao dio nekadašnje, uvjetno rečeno, popularne kulture, gdje smo odstupile od zacrtanih okvira.

¹ Brojevi se navode prema izvornoj numeraciji, kako je provedena u *Pjesmarici*.

Prije konkretnih napomena valja spomenuti da je problema s redigiranjem takvoga tipa rukopisa bio svjestan već i Marko Mahanović, suvremenik Šafranove pjesmarice. On je, naime, 1814. u latinskom predgovoru (*Praefatio*) zbirke *Horvacke popevke svetske*, koju je planirao tiskati (ali nije uspio), izdvojio neke od poteškoća s kojima se sam morao nositi. Navodimo ih ovdje zbog toga što se o tome Mahanovićevu predgovoru dosad još nije pisalo, a problemi s kojima se nosio on muče i današnje priređivače:

Correctio tam versuum, quam etiam numerorum seu paragraphorum subin est facta, idque ideo: quod, postquam cantilenae sine auctoris nomine per plures annos in copiam reducebantur, saepe corrupte, confuse et imperfecte describebantur, sicque authographis dissimiles evaserunt: hinc facta est, cum autographa non habeantur, varietas, et modo necessitas quoque emendationis, et perpurgationis ad regulam poeseos, et sanae rationis instituendae: hinc numerus multorum versuum inaequales syllabas habentium correctus alicubi, alicubi autem relictus est, aut quia etiam in impressis subin plus et minus quaequam syllaba occurrat, aut quia secus sensus obscuraretur, et correctis damnum attulisset. Aliqui et versus, et numeri sunt exmissi, vel quia ad materiam, quae una esse debet, non spectant, vel quia sive in sensu morali, sive versificatorio non valebant: alicubi desunt versus, quia non habentur: subin vero numerus syllabarum ultra 15. data opera permissus est, quia cantilena ad certam cantus notam composita est, sicque, vi tota in nota reposita, reduci non poterat: si omnium cantilenarum hic adductarum nota sciretur et authographae haberentur, fors aliqua mutationes aliter esse deberent, vel non deberent.²

² „Ponegdje su učinjeni ispravci stihova, kao i metara i paragrafa, i to iz sljedećih razloga: zato što su anonimne pjesme, koje su tijekom mnogih godina postojale samo u prijepisima, često prepisane pogrešno, zbrkano i nesavršeno te se stoga razlikuju od autografa. Budući da autografi ne postoje, to je stvorilo mnoge razlike te ih je stoga bilo nužno ispraviti, pročistiti sukladno pjesničkim pravilima i uspostaviti na zdrav način. Tako je ponegdje ispravljen metar jer su mnogi stihovi imali nejednak broj slogova. Ponegdje je ipak ostavljen takav kakav jest, bilo zato što se i u tiskanim primjercima ponegdje javlja veći odnosno manji broj slogova bilo zato što bi se pjesmi ispravcima zamračio smisao i tako nanijela šteta. Ponegdje su ispušteni stihovi ili strofe bilo stoga što nisu bili u suglasju sa sadržajem bilo zato što nisu odgovarali ćudoređu ili versifikaciji. Ponegdje stihovi nedostaju zato što ih nema. U nekim pak pjesmama broj slogova prelazi 15 jer je pjesma spjevana prema određenom notnom zapisu. Budući da njezin smisao ovisi o notnom zapisu, nije ih se moglo smanjiti. Da za sve ovdje navedene pjesme postoje notni zapis i autograf, neke promjene možda bi se mogle, a možda i ne bi mogle učiniti.“ (Prevela

Metar i rima u pjesmama nerijetko su iskvareni. Ponekad se, primjerice, u cijeloj pjesmi rima dosljedno provodi, a iznjevjerava se samo u jednoj strofi ili u jednome distihu. Za mnoge se pjesme može s posvemašnjom sigurnošću pretpostaviti da su u početnim inačicama bile uređenije i bez pogrešaka, no dugom cirkulacijom one su se mijenjale, pa i kvarile. Odgovor na pitanje do koje mjere zadirati u tekst pokušale smo dobiti upravo iz same pjesmarice, kao i iz konteksta, a u ovome je slučaju to tip književne kulture koji ne njeguje autorsku liriku niti poznaje formalne strogosti koje se u nekim kulturno zrelijim sredinama poštuju. Tako smo strofe s prekobrojnim ili premalenim brojem stihova, ili pak stihove u kojima su očiti previdi na semantičkoj razini, uglavnom ostavljale jer su takvi stihovi i strofe i tim aspektom svjedočanstvo kulture u kojoj je *Pjesmarica* nastala. Dijelom zbog tih razloga, a dijelom i zbog toga što je prostor za intervencije u takvim slučajevima vrlo širok pa bismo *Pjesmaricu* podosta falsificirale da smo iznalazile ispune koje bi bile smislenije, tekst smo ostavile onakvim kakav jest, zadržavši se ponajprije na razini grafijskih, odnosno pravopisnih i interpunkcijskih zahvata.

Pjesme su u *Pjesmarici* pisane tako da najčešće ne poštuju granice stiha, nego stihovi sežu do desnoga ruba stranice, no granice strofe uglavnom se poštuju³, što je i naznačeno novim retkom i crvenom bojom početnoga slova. Pisanje *in continuo* sigurno je u vezi s težnjom da se iskoristi raspoloživi prostor stranice. Prepisivač unutar strofe nerijetko krši i metrička i ritmička pravila pa se tako u nizu pravilnih stihova često javi pokoji stih s dva-tri prekobrojna sloga ili, obično kod dvanaesteraca, s dva-tri sloga manje. Kod onih pjesama koje su pisane *in continuo* nastojale smo slijediti rješenja koja se u *Pjesmarici Nikole Šafrana* već nalaze u pjesmama koje su ispisane tako da svaki stih započinje u novom retku. To znači da smo se u nizu pjesama koje bi mogle biti i dvanaesterачke odlučile za prelomljeni oblik, odnosno za šesterce, koji su u rukopisu često organizirani u četverostihe. Kraći stih zasigurno je bio prikladniji za izvedbu; uostalom, tako su pjesme često zapisivane i u *Pjesmarici Nikole Šafrana*, kao i u nizu zbirki što su ih izdali Franjo Kuhač i

Zrinka Blažević). [Rukopis se čuva u Odsjeku za etnologiju HAZU, Zbirka Matice hrvatske, sg. OE HAZU MH 191.]

³ Osim ponedje, gdje dolazi do slučajnoga previda prepisivača.

Vinko Žganec te u *Jačkama* Frana Kurelca. Konačno, slična se pojava primjećuje u neolatinskom pjesništvu, gdje prevladavaju kratki stihovi, posebno u onim pjesmama koje slijede ili parafraziraju stari kajkavci.

U pjesmi br. 96 dijelom je provedena transkripcija, a dijelom transliteracija, jer je riječ o makaronskoj pjesmi, tj. o miješanju hrvatskoga (kao osnovnoga jezičnoga medija) i njemačkoga. Pritom u njemačkim riječima nije dirano u grafiju, nego se one donose u obliku u kakvom su zapisane u *Pjesmarici*.

Grafija

U Šafranovoj pjesmarici nailazimo na sljedeća rješenja:

Fonem	/c/	/č/	/đ/	/g/	/i/	/j/	/k/	/lj/	/nj/	/r/	/s/	/š/	/z/	/ž/
Grafija u PNS	-cz	-ch	-gy -dy -dj	-g	-i -y -ij ¹	-i -y -j	-k	-ly	-ny	-er	-sz -z	-sh -f -fs	-z	-s -f

Grafija *Pjesmarice* prilično je ujednačena, što znači da se (impliцитni) grafijski sustav rijetko narušava. Stanovitih odstupanja ima: neki se fonemi iznimno bilježe udvojenim grafemom; mjestimice je *t* aspirirano pa se uza nj javlja *h* (*thomu*, pjesma br. 17; *thoga*, pjesma br. 158).

U transkripciji slogotvornoga *r* slijedile smo praksu kakvu je zastupala O. Šojat te ga nismo bilježile kao *-er-*, premda je u rukopisu redovito tako.⁴ Takva je praksa rijetka u izdavanju starih kajkavskih tekstova, no time rukopis nismo iznevjerile ništa više nego što se čini nekim drugim transkripcijskim postupcima kada se priređuje suvremeno izdanje.

* Samo kad je *i* veznik.

⁴ Kao i mnogi drugi, Antun Šojat drži da vokal *e* u grafiji *er*, „koja se redovito pojavljuje na mjestu prahrvatskosrpskoga silabema (r) nije imao glasovnu vrijednost“ (1991: 316–317), no za razliku od, recimo, Olge Šojat, on je ipak, zbog vjernije slike izvornoga pravopisa, sklon zadržati vokal *e* uz *r*.

Zbog istih razloga provele smo jednačenja po zvučnosti i po mjestu tvorbe unutar riječi. Ni to načelo nije često u transkripciji kajkavskih tekstova jer se smatra da se provedbom jednačenja gubi bliskost s izvornom grafijom. S obzirom na to da u *Pjesmarici Nikole Šafrana* nema grafijskih odstupanja ni u bilježenju suglasničkih skupina koje podliježu jednačenju, čitatelj neće biti u nedoumici.

Obezvučivanje zvučnih suglasnika u finalnom položaju, odnosno obrnuto, javlja se samo kod priloga *kot* (*kao*), odnosno prijedloga *kod* pa se *kod/kot* javljaju u oba značenja, što smo zadržale i u transkripciji.

Ondje gdje je bilo potrebno redovito smo dodavale intervokalno -j-.

(Ne)rastavljanje riječi riješile smo na sljedeće načine: spajale smo one riječi koje se danas pojavljuju kao sraslice a u kojima je razdvojeno pisanje etimološki motivirano (*i ako* = iako; *naj boleg* = najboljeg). Fonetske riječi smo, naravno, razdvojile (*daszumi* = da su mi).

Nekoliko stranih riječi u zbirci je, posve uobičajeno, ispisano grafijom koja je svojstvena latinskom jeziku (npr. u pjesmi br. 39: *conversatie*; na str. 106. rukopisa, u pjesmi koja nije numerirana, a nalazi se između pjesama br. 46 i 47: *documenti*; pjesma br. 159: *consolator*. Njih smo dosljedno pisale prema (pretpostavljenom) kajkavskom izgovoru.

Relativno česte kontrakcije vokala u zamjениčkim oblicima naznačile smo oznakom za duljinu (*ki* > *koji*; *kû* > *koju*; *kûm* > *kojum*; *mâ* > *moja*...).

Interpunktija je provedena prema suvremenim načelima, no zbog nekih od razloga koje je naveo već i Marko Mahanović prije dvjestotinjak godina, nerijetko je bilo teško odlučiti se o mjestu i vrsti interpunkcijskih znakova.

Priredivačice